

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2014-10-08

Närvarande: F.d. justitierådet Lennart Hamberg samt justitieråden Kristina Ståhl och Agneta Bäcklund.

Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet

Enligt en lagrådsremiss den 28 augusti 2014 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Elin Källberg.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

29 kap 5 §

Paragrafen innehåller strafflindringsgrunder och anger i första stycket omständigheter som rätten, utöver brottets straffvärde, i skäligen utsträckning ska beakta. Uppräkningen av omständigheter har disponerats om. Syftet är enligt remissen att åstadkomma en mer logisk

ordning av innehållet i första stycket. Paragrafen har inte ändrats sedan ikraftträdandet för 25 år sedan. Den ordningsföljd som anges är väl inarbetad och har inte föranlett några problem. Lagrådet ifrågasätter om det är motiverat att ändra ordningsföljden på punkterna mer än vad som krävs med anledning av att en ny punkt införs.

Punkt 5

Punkten 5 avser dels att den tilltalade frivilligt har angett sig, dels att den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Det första ledet om frivillig angivelse motsvarar punkten 3 i den nuvarande lydelsen. Det andra ledet är nytt.

Grundtanken bakom den aktuella paragrafen är att det vid sidan av straffvärdet finns en rad olika omständigheter som är av sådant slag att det skulle framstå som orättfärdigt om de inte beaktades vid påföljdsbestämningen. Uppräkningen är inte uttömmande. Paragrafen ger uttryck för att gärningsmannens personliga förhållanden och något som har inträffat efter brottet bör kunna beaktas vid straffmätning och påföljdsval (se prop. 1987/88:120 s. 47 f. och 96).

Remissens förslag om den tilltalades medverkan i utredningen bygger på två utredningar; slutbetänkandet från Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU), Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder (SOU 2005:117) och Påföljdsutredningens betänkande Nya påföljder (SOU 2012:34). En huvuduppgift för BRU har varit att undersöka möjligheterna att med bibehållen rättssäkerhet öka effektiviteten och kvaliteten i rättsväsendets arbete. Påföljdsutredningen har haft till uppgift att göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare.

BRU har som utgångspunkt för sitt förslag till ändring av reglerna om strafflindring vid medverkan i utredningen av det egna brottet uttalat att det finns starka skäl att öka effektiviteten i brottsutredningar genom att skapa incitament för den misstänkte att aktivt medverka i utredningen. Enligt utredningen kan resurser på så sätt frigöras för utredning av annan brottslighet.

Utgångspunkten för Påföljdsutredningens förslag till ändringar av den nu aktuella paragrafen har varit att de omständigheter som utgör billighets-skäl även i framtiden – i huvudsak – ska motiveras av humanitetshänsyn och ta sin utgångspunkt i en bedömning av vad som kan anses skäligt, rättvist och rimligt i det enskilda fallet. Även Påföljdsutredningen har lämnat ett förslag om strafflindring vid medverkan i utredningen av det egna brottet.

De två förslag som lämnats av utredningarna skiljer sig åt på flera sätt, t.ex. när det gäller bestämmelsernas tillämpningsområde.

Det i lagrådsremissen lämnade förslaget till utformning av den nya bestämmelsen överensstämmer helt med det förslag som lämnades av BRU. Enligt förslagets författningskommentar krävs att de uppgifter som lämnats ska ha lett till att utredningen i något väsentligt avseende påskyndats eller underlättats. Vidare framgår att strafflindringen som utgångspunkt ska ställas i relation till framför allt omfattningen av den tilltalades medverkan. Vid föredragningen har upplysts att det ska förstås så att strafflindringen ska ställas i relation till i vilken grad utredningen har underlättats.

Bestämmelsen har alltså utformats på ett sådant sätt att effektivitets-skäl synes ha hamnat i förgrunden, både vid avgränsningen av tillämpningsområdet och vid bedömningen av vilken strafflindring som ska ges.

Om förslaget på detta sätt är avsett att vara inriktat på effektivitets- skäl snarare än på humanitetshänsyn m.m. avviker bestämmelsen från övriga strafflindringsgrunder i paragrafen. I förarbetena till bestämmelsen om frivillig angivelse, som regleras i samma punkt, anges att det väsentliga för tillämpning av den bestämmelsen är själva angivelsen och inte att någon underlättar polisens arbete sedan han väl blivit upptäckt (prop. 1987/88:120 s. 92).

En bestämmelse som väsentligen styrs av effektivitetshänsyn bör inte placeras i 29 kap. 5 § brottsbalken eftersom det skulle strida mot systematiken i bestämmelserna om straffmätning och påföljdseftergift i 29 kapitlet.

Om avsikten däremot är att bestämmelsen ska inriktas på att ge utrymme för att av humanitetsskäl skapa förutsättningar för en straffmätning som framstår som skälig och rättvis i det enskilda fallet, bör lagtextens utformning ytterligare övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet i syfte att åstadkomma en sådan tillämpning.

Punkterna 7 och 8

Den nuvarande punkten 5 reglerar strafflindring om den dömda till följd av brottet drabbats av eller om det finns grundad anledning att anta att han kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från anställning eller av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning.

Det första ledet, som avser avskedande eller uppsägning, flyttas med vissa justeringar över till en ny sjunde punkt.

Det andra ledet, som avser hinder och svårighet i yrkes- eller näringsutövning, utgår och omfattas i stället av regleringen i förslagets

nya åttonde punkt som innehåller en generell bestämmelse om sanktionskumulation och som innebär att rätten i skälig omfattning ska beakta om ett straff utmätt efter brottets straffvärde skulle framstå som oproportionerligt strängt med hänsyn till andra rättsliga sanktioner till följd av brottet.

I författningskommentaren anges att tidigare praxis alltså ska vara vägledande vid hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning. Någon saklig ändring är inte avsedd i dessa fall.

Den nuvarande bestämmelsen i punkten 5 ger utrymme för att beakta olika följder som leder till att den dömda drabbas av svårigheter i yrkeslivet och i fråga om sin försörjning. Konsekvensen torde ofta vara likartad oavsett om möjligheterna att utöva sitt yrke förloras till följd av ett avskedande eller ett indraget tillstånd till att bedriva viss verksamhet. Det talar för att de olika situationerna bör behandlas på samma sätt och i samma bestämmelse.

Det kan också ifrågasättas om enhetligheten och tydligheten ökar om man utmönstrar fallet med hinder eller svårighet i yrkes- och näringsutövning och för in dessa omständigheter under en allmän bestämmelse om sanktionskumulation (jfr remissen s. 26).

Därutöver är det oklart om den föreslagna formuleringen i punkten 8 omfattar alla de fall som täcks av den nuvarande lydelsen. Den föreslagna bestämmelsen om sanktionskumulation förutsätter att den dömda, utöver påföljden för brottet, drabbats av någon annan *rättslig sanktion*. Enligt remissen ska det vara fråga om en sanktion som är reglerad i författning och som utgör en följd av brottet.

Den nuvarande bestämmelsen innehåller inte några sådana begränsningar utan är allmänt hållen och avser situationer när någon

drabbats av hinder eller synnerlig svårighet. Enligt förarbetena ska också den som utövar uppdrag i princip behandlas på samma sätt som arbetstagare (prop. 1987/88:120 s. 94). Det kan t.ex. ifrågasättas om den som drabbas av uppsägning av ett uppdragsavtal eller konkurs i sin verksamhet omfattas av den föreslagna lydelsen.

Mot bakgrund av vad som nu anförts ifrågasätter Lagrådet om den föreslagna ändringen som innebär att det andra momentet i nuvarande punkten 5 utmönstras ur den punkten bör genomföras och förordar att bestämmelsen ges följande lydelse.

om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet blir eller kan antas bli avskedad eller uppsagd från anställning eller drabbas av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,